

Serendipity & Subordination

פרשת ויחי תשע"ח

GENESIS — PARASHAS VAYECHI

50/18-23

and their sin for they have done you evil'; so now, please forgive the spiteful deed of the servants of your father's God." And Yosef wept when they spoke to him.

¹⁸His brothers themselves also went and flung themselves before him and said, "We are ready to be your slaves."

¹⁹But Yosef said to them, "Fear not, for am I instead of God? ²⁰Although you intended me harm, God intended it for good: in order to accomplish — it is as clear as this day — that a vast people be kept alive. ²¹So now, fear not — I will sustain you and your young ones." Thus he comforted them and spoke to their heart.

2

19. AM I THEN IN GOD'S PLACE? Cf. our commentary to 30:2. According to Onkelos: For I am subordinate to God.

3

20. WHAT YOU PLANNED AS HARM FOR ME. "It is true that you had evil intentions towards me, but in the plan of the Holy One, blessed is He, it was for the best. How then can I do you harm?" (Rashi).

4

Artscroll Ohr HaChaim

OR HACHAIM ELUCIDATED

the case of a Jew who kidnaped another Jew and sold him, אין ביד הנגנב לפטרו לגנב ממות — it is not within the power of the kidnaping victim to absolve the kidnaper from liability to the death penalty by forgiving him.^[81] Therefore, Yosef did not expressly forgive his brothers, for it would not have protected them from Heavenly punishment.

Or HaChaim goes on to explain Yosef's next words:

* [Yosef] then continued by telling them that there was room to argue that they should be absolved of any guilt.^[82] To this end, he said: "אתם חשבתם והרי זה" — Although you intended me harm, God intended it for good. — וגוי אלהים חשבה לטבה" — Thus, Yosef argued, this can be compared to the case of one who intended to give his fellow a cup of poison to drink, and inadvertently gave him a cup of wine to drink, in which case he is not liable to any punishment at all. — והרי הם פטורים ונקאים גם בדיני שמים Heavenly law.^[83]

5

33. That is, although they were certainly guilty of kidnaping Yosef and selling him from a legal perspective, the Heavenly Court (which operates using different parameters than a human court) might not hold them accountable, since ultimately a good thing had come about as a result of their deed. As for the fact that they had intended to sin, which in itself requires atonement (see Kiddushin 81b), the brothers could achieve that through repentance (see Beis Yitzchak, Yoreh Deah I, 8:8; see Kli Chemdah and Pardes Yosef for further discussion).

שיעורי חומש

שפה

7

מפ

פירוש

6

אמרי חמד / פרשת ויחי

* זה מהדברים הנפלאים בעולם, שאפילו כשהאדם מכוון להרע לחבירו, ההשגחה העליונה מסובבת שזה יהיה לטובתו. הם מכרוהו למצרים כדי להפטר מחלומותיו, ועל זה אמר יוסף "אלקים חשבה לטובה" שממכירה זו עצמה יצא קיום חלומותיו. הסבא מקלם מבאר שאי אפשר לעשות כנגד רצון ה'. אדם חושב שהוא יצליח ללכת נגד רצון ה', ולבסוף במעשה שלו עצמו הוא עושה שיצא לפועל רצון ה'. בתוך המחשבה לרעה שלהם התלכשה רצון ההשגחה שיצא לטוב.¹⁶

נודע בשערים קושית העולם על כך שדברי האור החיים הקדוש סותרים גמרא ערוכה במוסכת נוזר (דף כג א) הדורשת על הפסוק (כמדובר ל, יג) "איש הפרם וה' יסלח לה" שהכתוב מדבר באשה שנדרה ועברה על נדרה, אלא שלא ידעה שבעלה כבר הפר לה את נדרה. למרות שנדרה היה מופר והיא במעשיה לא חטאה, מכל מקום מכיון שהיא נתכוונה לחטוא בכך שרצתה לעבור על הנדר, הרי היא צריכה כפרה ומחילה.

* מבואר להדיא מדברי הגמרא שכל המתכוין לעשות עבירה, אע"פ שהיא לא עלתה בידו, מתחייב בדיני שמים על כך ונצרך לכפרה ומחילה. והרי זה להיפך ממה שכתב האור החיים הקדוש שהמתכוין להשקות חבירו בכוס מוות ולא הפיק את זממו הרע ונתן לו כוס יין שהוא פטור וזכאי גם בדיני שמים. ומעתה הדרה קושיה לדוכתא מה היתה תשובת יוסף הצדיק לאחיו, הלא כיון שהם רצו למכרו לעבר הרי הם צריכים כפרה על מחשבתם הרעה.

התורה

פרשת ויחי

טיב

8

מפירושו רש"י כאן רואים, שיוסף רצה להסביר להם, ולא חלילה לפגוע בהם, אלא אדרבה, דברי פיוס היו הדברים שאמר להם, שפשוט לא שייך במציאות שיוכל להזיקם, בו בזמן שרצון הבורא הוא אחרת.

יאמר לו אביו דבאחרא הדין אשר בו אנו נמצאים עתה ישנו התגברות כח הטומאה. מחמת דברים המאוסים הנעשים שם. והיות דמלוא כל הארץ כבודו של השי"ת, הרי שהקדושה נדחקה ע"י המעשים הטמאים הנעשים שם, ואילו כשמזדמן למקום שכזה מאן דהוא הדורש ומבקש את ה', מיד מתדבקת בו הקדושה כי כן דרך הקדושה לחפש מקום להתפס ולחול, ובעת שהטומאה מרחת אותה הרי שהיא הנותנת שהקדושה תתפס מיד במקום שדורשים ומבקשים אותה ומניחים אותה להתקיים בה.

וכך היא המידה בכל המקומות הנמוכים והטמאים, שבהם אפשר בנקל יותר לזכות להתרוממות בתורה ובקדושה וטהרה. וצריכים לזה את הרצון וההשתוקקות ליתן להקדושה את היכולת לשכון באדם.

והביא להם ראייה מהם עצמם, שהרי גם כשרצו כולם יחד לעשות לו רע, ורק הבורא לבד לא רצה כך - לא היו יכולים להרע לו נגד רצון הבורא, כל שכן כאן שאחד רוצה להרע לכולם, ודאי שלא יוכל לבד לעשות זאת נגד רצון הבורא, ורק דברי פיוס בא-לומר להם בזה.

10 א"ר חנני

תירוצו של הגאון הבית יצחק

הגאון רבי יצחק שמעלקיש זצ"ל אב"ד לבוב כתב בספרו שו"ת בית יצחק (י"ד ח"א ס"ח סק"ח) תירוץ נאה על זאת הקושיה: אכן מסתבר לומר

שגם מחשבת עבירה צריכה כפרה, אלא שזה נאמר בדווקא כשהוא מתכוין לעבירה ועושה דבר הנשוא, והיות ולא הועיל כלום במעשיו שפיר מחויב הוא בכפרה על מחשבתו הרעה. שונה מזה מי שנתכוין לדבר עבירה אלא שעלתה בידו ועשה דבר מצוה, דבכהי גוונא פטור הוא על המחשבה, וזאת משום שמעשה המצוה הוא זה שמכפר על מחשבת האיטור.

ובזה אתי שפיר דברי האור החיים הקדוש עם דברי הגמרא במסכת נזיר. דווקא באשה שעברה על נדרה היא שצריכה כפרה, כיון שמחשבה רעה יש כאן ומאידך לא נעשה כאן כל דבר מצוה לכפר על מחשבתה. ואילו בנידון דידן גבי השבטים הקדושים אחיו של יוסף הצדיק, אף שנחכונו לעשות לו רעה, מ"מ הרי יצא מזה טובה גדולה ליוסף שעל ידי פעולתם הוכתר למלך על מצרים, והוא זה שכיפר על מחשבת המכירה.

ומדויק היטב לשון האור החיים הקדוש במשלו הנזכר עם כוס המוות וכוס היין. המתכוין להשקות חבירו בכוס מוות, והשקהו כוס יין, הרי היטיב עמו בכך שנתן לו כוס יין. טובה זו שנתן לחבירו את כוס היין הוא שמכפרת על מחשבתו הרעה. ולכן הוא פטור וזכאי אף בדיני שמים.

כוסות המוות ששתה יוסף הצדיק

הגם, שעצם סברת החילוק של הגאון הבית יצחק היא מילתא בטעמא וניתנת להאמר, מ"מ לנידון דידן לכאורה אינו מעלה ארוכה ומרפא כדבעי ועדיין הקושיה במקומה עומדת וכדלהלן.

אכן בסופו של דבר היה ליוסף הצדיק תועלת ממכירתו במה שנתעלה למלך בכל ארץ מצרים, אלא שמה נעשה ביום שידובר לן מכל אותן השנים שעברו עליו ברעה ויגון עד שנתמנה למלך. הלא כמה וכמה צרות והרפתקי ערו עליו, מעצם המכירה לעבד דרך מעשה פוטיפר ועד שבתו בבית האסורים.

נמצא שאין זה דומה להמתכוין להשקות לחבירו כוס מוות והשקהו כוס יין, שבאופן זה קיבל חבירו רק תועלת וטובה מהכוס שהשקו אותו שהרי שתי כוס יין, ואילו כאן גבי יוסף שתי כמה וכמה כוסות מוות עד ששתה את כוס היין, ואם נתקיימה המחשבה הרעה, הרי שהשבטים לכאו צריכים כפרה על זה.

מקומות הנמוכים מחפשת הקדושה כמי להתדבק

והנראה בכאור הדבר בהקדם עובדא נפלאה דהוה עם הגה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א (והוא הדברים בספר נפלאות הרבי אור הנפלאות אות 1) שפעם אחת הלך עם בנו בנין זאקסי שבציר ווארשא. בעת הילוכו שאל את בנו לאמור לו האם מרגיש הוא איזה שינוי במקום זה שהמה נמצאים בו עתה במבוקמות אחרים שהיו בעבר. וענהו דלא חלי ולא מרגיש מידי ולא כלום מאיזה שינוי שהוא.

הטובה שהיה ליוסף מעוצם שפלות מצרים

מעתה נאמר שעצם ירידת יוסף למצרים וכך שהיה עבד במקום השפל כבבית פוטיפר שבארץ מצרים שהוא מקור הטומאה להעולם, היתה טובה גדולה עבורו. כיון שכל הקדושה שבארץ מצרים, מכח כך שמלא כל הארץ כבודו, נדחקה ביותר על ידי שפלות ארץ מצרים ותושביה שהיו שקועים בכל שערי הטומאה, הרי שבצת הגיע יוסף הצדיק למצרים נתדבקה בו כל הקדושה לאין שיעור ובאופן נשגב מאוד.

ובפרט לנוכח גודל התאמצות יוסף לעמוד בכל הנסיונות הקשים שבאו עליו, הרי שזכה על ידי שהיה במקום נמוך ושפל זה כארץ מצרים למדרגות רמות ונשאות ולהתעלות גדולה.

הרי שמבחינה רוחנית היתה ירידתו לארץ מצרים לטובה גדולה עבור יוסף הצדיק, שכן על ידי זה זכה למדרגות הנישאות ולעלייתו המרוממת בגודל הקדושה. ואתי שפיר מה שנפטרו השבטים הקדושים על מחשבתם הרעה, כי אכן רק טובה יצאה ממכירתם, והרי זה דומה להפליא להמתכוון להשקות את חבירו כוס מוות והשקהו כוס יין, שפעולתו הטובה מכפרת על מחשבתו הרעה.

אינו הולך ואינו עושה

דכירנא מאמר יקר ששמעתי מפי קדשו של רבינו כ"ק מרן אדמו"ר הפני מנחם זיע"א בשם ספר ליקוטי שושנה לרבינו הרבי ר' אלימלך מליזענסק זיע"א על הא דתנן במסכת אבות (פרק ה מ"ח):

"ארבע מידות בהולכי לבית המדרש: הולך ואינו עושה שכן הליכה בידו; עושה ואינו הולך שכן מעשה בידו; הולך ועושה חסיד; לא הולך ולא עושה רשע."

המידה הרביעית צריכה ביאור מה לה ולהולכי בית המדרש, הלא באם זה אינו הולך ואינו עושה הרי דלא אהני לן ולאמידי, ומהיכי תיתי שימנה בין מידות הולכי בית המדרש.

ותירץ הרבי זיע"א ע"פ הא דכתיב בפרשת נח (בראשית ו, יז): "ויחי המבול ארבעים יום על הארץ וירבו המים וישאו את התיבה ותרם מעל הארץ". מי המבול הרי הם מרמזים על רשעותם של דור המבול ועל מעשיהם הרעים, ואילו התיבה שהצילה את נח מרמות על צדקותו של נח ומעשיו הטובים, שבזכות זה הוא ניצל מגורלם המר של כל בני דורו.

והיינו דקאמר קרא דעל ידי ריבוי המים - על ידי ריבוי רשעות הדור השפל, כן נישאה התיבה והורמה מעל הארץ - כן היה מחמת זה חשיבות מיוחדת לצדקו הרב ולמעשיו הטובים.

לזה נתכוון התנא במנותו את מי שלא הולך ולא עושה בתוך מידות ההולכים לבית המדרש, דכיון שיש כאלה שאינם הולכים ואינם עושים והמה מנוערים לגמרי מדברי תורה, הרי שעל ידי זה ניכרת מעלתם של אלה שהולכים לבית המדרש.

ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב.

צ"ב לשם מה הזכיר להם עונם כאומרו אתם חשבתם עלי רעה, הלא הם כבר התודו על כך, והלא הוזהרו באונאת דברים, והיה לו רק לומר אלקים חשבה לטובה למען עשה וגו' להחיות עם רב. ועוד מה השיב יוסף למען עשה כיום הזה וגו', מה אכפת לן מה יצא מזה הלא הם צריכים כפרה על מעשה המכירה.

ונראה בזה דיוסף בא להוריד מחטאם, שהם אמרו לו כי רעה גמלוך, ויוסף השיב להם שלמעשה לא היה בזה מעשה רע רק מחשבה רעה ולא יותר "חשבתם עלי רעה" ולא יותר כי יצא מזה מעשה טוב ושפיר מעשה מבטל מחשבה אם אדרבה יצא ממנה טוב, משא"כ אם היה זה מעשה לא היה מהני מה שיצא מזה מעשה טוב שאין מעשה מבטל מעשה, וזהו שאמר "ואתם חשבתם וגו' למען עשה כיום הזה להחיות עם רב" וליוסף עצמו יצא רק טובה מזה שיעלה ותצלה נתקדש במצרים, הרי שמעשה הטוב מבטל המחשבה הרעה.

והנה באוה"ח הק' כ' ע"ו: "הר"ז דומה למתכוין להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים גם בדיני שמים רק טובא שהרי אמרו בגמ' נזיר כ"ג ע"א אפי' נתכוין להעלות בשר חזיר ועלה בידו טלה צריך כפרה וסליחה שנא' וד' יסלח לה, ומהו שכי' האוה"ח שאינו חייב כלום אף בדיני שמים. אך האמת יורה דרכו דשם עלה בידו דבר הרשות ולכן המחשבה צריכה כפרה אבל כאן שמהחשבה רעה יצא ממנה דבר טוב ומצוה הרי המחשבה נתפסת במצוה שיצאה ממנה [למשנת שאין כאן אלא מחשבה] וזהו שכי' "והשקהו כוס יין ויצא ממנו דבר טוב לפיכך אינו חייב אף בדיני שמים ואדרבה בתשובה מאהבה אף היא נחשבת לזכות, וזהו שאמר "להחיות עם רב" שאף אתם תחיו מזה ותקבלו שכר ע"ז. ונעשרה הרוגי מלכות הם על הנסיונות שגרמו ליוסף הה"ש שיצא מאצבעותיו שבמציאות הם גרמו לזה.

'ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה' וגו' (ב, ט), דיברנו מכבר שהרבה מפרשים נקטו כי היה כאן מחשבה לעצירה בלי מעשה, ודומה למה שאמרו חז"ל שעל כונה לרע נאמר (במדבר ל, יג) 'וה' יסלח לה', ונשאר להם לתקן זה המחשבה.

ויש לזכר בהקדם מה שמבואר בדעת קדושים להגה"ק רבי רפאל מהאמנונרב זי"ע (ב ד"ה ועפ"י) שכל עצירה שצ"ן אדם לחצירו, המחשבה של העצירה היא צ"ן אדם

למקום, שהרי המחשבה לא הזיקה לחצירו ואינו רק מחשבת עצירה דשייך רק צ"ן אדם למקום, ולכן מחדש שם דמהני על זה כפרת יוה"כ ווע"י בשפ"ח בית יתק חז"ד סי' ה' מש"כ עפ"י לישב דברי האוה"ח הק' בפרשתן. והנה לפ"ז יש להצין מה שמחשבה הגאון רבי שלמה קלאר זי"ע בפרשתנו דבר חלק המחשבה נחטא לא מהני מחילה, כי מחילה שייך רק בנוגע דבר שאירע להאדם אצל על המחשבה לא מהני מחילה, וכן יוסף הנדיק אמר כי על חלק המחשבה חט

יכול למחול, כי החטא חלקים אני, הלא על חלק חלקים דהיינו הצ"ן אדם למקום אינו יכול למחול. וזהו יש לנו עוד הסבר למה שהעיר רבינו בחיי בפרשתנו (ב, י) למה נעשו עשרה א"רוגי מלכות עבור החטא של מכירת יוסף, הלא יוסה"ש מחל להם, ולפ"ז נשאר חלק המחשבה.

וראיתי בספר רפדוני בתפומים [להגר"ש אריאלי שליט"א] שאמר על זה דבר נפלא, דכיון דכל החטא של אחי יוסף היה במחשבה לכן היה כל העונש רק במחשבה. והנה צאור גדליהו (מועדס, מאמר לר"ה) מפרש מה לאמרו חז"ל (הוצא בנש"י בראשית א, ה) עלה במחשבה לברוא צמדת הד"ן, עפ"י השפת אמת, דהכונה הוא כי על המחשבה נזון האדם צמדת הד"ן, דכל מה לאמרינן שיתף עמו מדת הרחמים הוא רק בנוגע לעולם העשיה, אצל על המחשבה מוצעים צמדת הד"ן, ומציא צמס השל"ה הק' דמה שנאמר רק על המחשבה, היינו דרך עלה במחשבה לברוא צמדה"ד, ולהג"ל מובן כי כאן שה"י הד"ן על חלק המחשבה היו העשרה הרוגי מלכות נדונין צמדה"ד כמו שעלה במחשבה מחילה.

מגד יוסף

רכ 16

וכתב האור החיים וז"ל, הרי זה דומה למתכוין להשקות חבירו כוס מות והשקהו כוס יין שאינו מתחייב כלום, והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים עכ"ל. לכאורה זה סותר דברי הגמרא (קידושין פא, א) מי שנתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, אמ"ה תורה צריכה כפרה וסליחה ע"כ. שמעתי ליישב מח"א, דבחטא של בין אדם לחבירו החטא הוא מה שמויק את חבירו ולא הרצון להזיק, ואילו לגבי חטא של בין אדם למקום גם הכוונה הוא חלק מהחטא שהוא עצמו מרידה בהקב"ה. ועדיין צריך עיון שכן רציחה נחשבת גם חטא של בין אדם למקום, ואם כן איך כתב האור החיים שהמתכוין להרוג "פטור וזכאי גם בדיני שמים", שאין שום פגם בלא תרצת. ועוד קשה מה שכתב התוספות (קידושין לב, ד"ה המחיל), שהקורע בגד אביו, אף אי מחל לו אבל אינו יודע שמחל לו, צריך מחילה וכפרה, כמו בנתכוין לאכול חזיר. הרי שאף במצוה שבין אדם לחבירו ככבוד אב (שמות כ' י"ב, רמב"ן וכלי יקר) אמרינן הכי, עוד שמעתי מח"א, דהיכן שבסופו יצא ממעשהו דבר טוב, לא שייך להעניש על כוונה רעה.

והנכון נראה בזה, שהחילוק הוא בפרטי המעשה, הגמרא בקידושין איירי שהיו לפניו שתי חתיכות בשר, הוא רצה ליטול חזיר ובטעות נטל טלה. ואילו האוה"ח איירי שהיתה לפניו כוס אחת שאותה בקש ליתן לחבירו, אלא שהוא סבר שהכוס תהרגוהו, ולמעשה לא עלתה בידו. אבל במקרה של הגמרא הטעות היתה במעשה, ואילו במקרה של האוה"ח הטעות היה בתוצאה. ודבר זה למדתי

18

הכל אחר הכוונה

"זאתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה" (בראשית נ, כ).

עתה, כאשר נסגר המעגל ואחי יוסף הגיעו למצרים, התברר כי יד ההשגחה העליונה טובבה את כל מה שאירע מאז המכירה ועד לעתה. התברר כי כל שנאת האחים ליוסף הכשירה את הדרך להמלכתו של יוסף כמשנה למלך ולהבאתו לבסוף של יעקב אבינו. עתה התבררו החלומות, עתה הובן מדוע השליך אותו פוטיפר לכלא ולמה היה צריך לפתור את חלומותיהם של שר המשקים ושל שר האופים. (יעיין בפתיחה לספר שמות, שם התבאר ענין זה באריכות).

עוד יחלוק זמן, השעבוד יתחיל ואז יתברר למפרע כי כל זה לא היה אלא לקיומה של הנבואה שנאמרה בברית בין הבתרים. שרשרת האורעות רבים, הקשורים זה בזה ושאינם קשורים זה בזה, סללה את הדרך לקיומה של ההבטחה "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה". (בראשית ט"ו, י"ג).

לכאורה יש בזאת כדי לפטור את השבטים מעונש. שכן, אם הכל בגזירה משמים, אין כל מקום להענשתם של אלו השותפים למעשה.

ואם נכונים הדברים, הרי להבדיל בין הטמא לטהור, גם למצרים יש תשובה כאשר יבואו לדין. גם הם יוכלו, לכאורה, לטעון כי לא עסקו אלא בקיומה של הנבואה: "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה".

אם כן, מה מקום לזיגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי?"

לאמיתו של דבר, מצאנו שטענה כזאת עתידה להיות נטענת לעתיד לבוא ע"י גויי העולם. וכן מספרים חז"ל:

לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר: כל מי

21

שאינו הקב"ה דן על המחשבה וולת מחשבת ע"ו, וא"כ כאן שלא הי' שום מעשה איסור, מאחר שבעלה הפך לה ולא היתה רק מחשבה רעה שחשבה לעשות איסור, למה צריכה סליחה. וצריך לומר דשאני מחשבה לחונ, כשחשב לעשות איסור ולא עשה שום מעשה, על זה אין צריך סליחה, אפי' מן השמים, אבל הך דגבי אשה שנדרה בנוזיר ועברה על נדרה ועשתה גם מעשה במחשבתה הרעה שחשבה שעושה איסור, על מחשבה כזו צריכה כפרה מאת ה', הגם שלפי האמת אינו מעשה איסור, נמצא ג' חילוקים יש בדבר, א) אם חשב לעשות עבירה, וכשהגיע לדין מעשה לא עשה, אינו צריך כפרה, אפי' מן השמים, דמחשבה כזו אינה כלום, חוץ מע"ז מינות וכיו"ב, ב) מחשבה עם מעשה עבירה דהיינו שחשוב לעשות עבירה ועושה מעשה, בזה שייך עונש בידי אדם, ג) חשב לעשות עבירה ועושה מעשה, ובשעת המעשה חושב שעושה עבירה, ולפי האמת אין כאן עבירה, באופן כזה לא שייך שום עונש בידי אדם, רק שצריך כפרה מן השמים.

וזהו שאמר להם יוסף כי התחת אלקים אני, רצ"ל כאן לא שייך עונש בידי אדם, מאחר שבהמעשה עצמו לא היתה רעה כי אם אתם חשבתם עלי רעה, ואלקים חשבה לטובה, תיכף בשעת מעשה הי' לטובה, שהי' הכנה להגדולה והמלכות שניתן לו, ולא הי' כוונה רק מחשבה רעה מצדם שחשבו לעשות לו בשעת מעשה, על זה אין צריכים לבקש סליחה רק מאת ה', לכן אמר להם, כי התחת אלקים אני וגוי. (מאת בנו הגאון רבי יצחק ירוחם נצ"ל).

מין הגרי"ז מבריסק מבאר בספרו עה"ת, כי אכן טענתם של רומי, פרס ושאר אומות העולם היא טענת אמת, שכן לעתיד יבינו הכל כיצד כל פעולות העולם הזה טובבו ע"י ההשגחה העליונה למען מטרה אחת ויחידה, למען לימוד התורה. או אז יבינו כיצד כל הגשרים, השווקים והכרכים סללו את הדרך להקמתה של ישיבה פלוגית, וכיצד מלחמה אלמונית עזרה בלימוד התורה של מקום אלמוני. או אז יבינו כי כל פעולה שנעשתה, לא היתה אלא מכשיר לתורה.

לכן גם לא יטען הקב"ה כי אומות העולם הם שקרנים, שכן כאשר יטענו כי כל מה שעשו לא עשו אלא כדי שישאל ישבו וילמדו תורה, תהיה זאת טענת אמת, אשר את אמיתותה יגלו אז, שעה שתמלא הארץ דיעה והאמת תתברר.

תשובה הקב"ה לאומות תהיה: "שׁוֹטִים שבעולם!". כלומר, העובדות והנתונים שיציגו אומות העולם הם נכונים, אך אין הם מעשיים כדי ליטול שכר. עובדות כן אך לא עילה לתביעת שכר. ומדוע? "כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם", מפני שכאשר נבנו הגשרים לא היתה מטרת הרומאים להקל על בואו של ילד לתשבר או לקדם את הגיעו של אברך לישיבה. מטרתם היתה כדי ליטול מכס או כדי לעשות אנגריא. אמנם בשמים ראו את הגשרים והכרכים כמקדמים ללימוד תורה, אך לא לזאת היתה כוונת הרומאים והפרסים, וממילא לא להם לדרוש שכר על כך.

שעסק בה יבוא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בעירוביביא... נכנסה לפניו מלכות רומי תחילה... אמר להם הקב"ה: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבוננו של עולם, הרבה שווקים תקננו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבנו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל, כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה: שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. תקנתם שווקים ולהושיב בהם זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא, שנאמר: "לי הכסף ולי הזהב" וגו' מידי יצאו בפחי נפש.

יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה... אמר להם הקב"ה: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבוננו של עולם, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל, כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקב"ה: כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם. תקנתם גשרים ליטול מהם מכס, כרכים לעשות בהם אנגריא, מלחמות אני עשיתי... וכן לכל אומד ואומה (ע"ז ב').

As is clear from all the pesukim (verses) that follow, Yosef continuously tried to calm his brothers and remove their feelings of guilt for what they had done to him. In fact, he felt indebted to his brothers for being the intermediaries in his attaining such a powerful position as the viceroy of Egypt.

The Seforno comments on the words, Am I instead of G-d? Am I, then, a judge in Hashem's place that I should analyze His decrees and punish those who acted as His agents? It would be as if I were presiding over a court that has the power to annul His decrees. You certainly acted as His agents, as I told you, It was not you who sent me here, but G-d (45:8).

Yosef was stressing that if he would wreak vengeance on his brothers, it would be as if "I were overriding the judgment of Hashem Himself and His heavenly court. Moreover, how could I take revenge for what ultimately turned out to be an enormous benefit? I owe you thanks, not revenge! Additionally, if I were to punish you, I would have to do it in a way that would bring you great benefit, just as you did to me. Am I in the place of G-d that I could do that?"

Yosef's attitude has much practical relevance. The ability to see the good in an otherwise difficult situation can save a person much misery and heartache. What is there to be angry about if the evil eventually turns out to be a tremendous good?

True, it is not easy to be what is commonly called a "doormat," which everybody can step upon and abuse at will. But if, after he was mistreated, he realizes that all that happened was for his benefit, why allow feelings of anger and frustration to linger? This was the greatness of Yosef.

כי הכל הולך אחר הכוונה. משל עממי מפורסם אומר, כי בעלת הבית רודפת אחרי העפברים והחתול רודף אחרי העכברים. ואעפ"כ, לא הרי רדיפת החתול כרדיפתה של בעלת הבית. כאשר בעלת הבית אצה אחרי עכבר ומטאטא בידה, היא מעוניינת שהעכבר לא יהיה כלל בבית. מושב היה מבחינתה שהעכבר לא יהיה, והיא לא תטרח בריצה חפוזה. לא כן החתול החתול שמח בראותו עכבר והוא מעוניין שיהיה עכבר, כדי שיוכל לרדוף אחריו.

רומי ופרס רדפו את לומדי התורה. כומי הוציאה את גדולי התנאים להריגה. מובן שלא להם בנתה גשרים ופתחה שווקים. לכן לא תוכל לתבוע שכר.

וזה גם התשובה לגלות מצרים. אמנם נגזרה גזירה כי בני ישראל יהיו גרים ויעבדו משך ארבע מאות שנה, אך אין בכך כדי לפטור את מצרים. שכן כוונתם היתה לא כדי לקיים את רצון הבורא, אלא מתוך זדון לב, רוע לשמו.

עולה, איפוא, מדברי הרמב"ן כי אילו יקיים אדם את רצון בוראו מתוך ידיעה שאכן רצון הקב"ה כי כזאת וכזאת ייעשה לפלוני, הרי שאין לו משפט מוות. אלא ששני תנאים נדרשים לכך: א. שלא יוסיף על גזירת המקום. ב. שתהיה כוונתו אך ורק לקיים את רצון קונו.

המצרים לא התכוונו למלאות את גזירת בין הבתרים, מלבד מה שהוסיפו על גזירת הקב"ה ורצו לאבד את עם ישראל כליל. ולכן עליהם לתת את הדין על מעשיהם.

וזה גם טענה על אחי יוסף. אמנם "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים", ואמנם "אל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלקים לפניכם", אך הרי האחים לא הכירו את התכנית האלוקית ומעולם לא שמעו עליה, וממילא לפי כל השיטות שנמנו לעיל, הרי שהיה בזה חטא. אם נלך לשיטת הרמב"ם, הרי מעולם לא נגזר כי דוקא הם ימכרו אותו, ואם נלך לשיטת הרמב"ן הרי שגם או חסרו התנאים הנדרשים. שכן, מלבד מה שלא ידעו ולא שמעו כי כן רצון ה', הרי שגם כוונתם לא היתה למלא את רצון ה', אלא מתוך פסק הדין שחרצו לפי הבנתם כנגד יוסף.

על דרך הדרש אפשר לפרש, כי כאשר יוסף אומר לאחיו "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים, וישימיני לאב לפרעה ולארון לכל ביתו" (בראשית מ"ה, ח'). אין כוונתו לנחם אותם ולדבר על ליבם טובות. כדרש אפשר לומר שכוונתו להפך. מאחר שאמר להם מקודם כי נשלח למחיה, לשום שארית ולהחיות לפליטה גדולה, היה מקום לטעות כאילו ולא מגיע להם עונש. ולא זו בלבד, אלא שבדין שיבואו ויטלו את שכרם. לכן אומר להם יוסף: דעו כי לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים, השליחות למחיה ולפליטה היא ענינו של הקב"ה, מסובב הסיבות, אך לכם לא היתה כוונה לכך, ולכן בדין הוא שלא תטלו שכר על כן.

אמרי חיים - ויחי

אמנם יוסף הצדיק הוסיף עוד טעם, מדוע לא יזיק לאחיו, והוא: "כי התחנך אלקים אני", ותרגם האונקלוס: "ארי דחלא דה' אנא", כלומר מפני אני מה', ולכן לא יזיק לאחיו, שפירוש המילה "התחנך" הוא, כמו "אל תירא ואל תחח" (דברים א', כ"א), מלשון פחד ויראה. [וזה לא כפשט הפשוט שיוסן אמר לאחיו בתמימה, האם אני במקום ה' להענישכם].

וצריך ביאור, מדוע יוסף הצדיק צריך להקדים לאחים סיבה מדוע לא יזיק להם, והיא שהוא ירא מה', ולהוסיף אחר כך עוד סיבה נוספת שיחשבון הגיוני, שלא יזיקם משום שאלקים חשב את כל ענין מכירת יוסן לטובה.

ונראה לבאר, שרק אחרי שיש בסיס של יראת שמים, אז שייך לבנות מכח זו סברות הגיוניות שיהיו אכן אמיתיות, אך ללא יראת שמים שוב חשבון שכלי לא עומד, לכן יוסף הקדים בראש דבריו את הסברא שהוא ירא מה'.

וענין זה רואים כסדר בדרכם של בני האדם, שכאשר יראת שמים עומדה כנגדם, אז שום מידה רעה לא תזיז אותם מדרך הישר, וכל החשבונות והטענות שיטענו יש להם בסיס וחוזק, אך בלי יראת שמים, אז כל מידה רעה

א [א] חזינן מדבריו של יוסף, את ענין קבלת מלכות שמים, מזה שאמר שמחשבו האדם אינו כלום במקום שיש מחשבת הקב"ה. זו מציאות של קבלת עול מלכות שמים.

ד. מעלת "ההפקדה" - להפקיד ולהשליך הכל על ה'

על מעלה זו כתב בספר "המספיק לעובדי ה'" (הכטחון עמ' ק"ה) וז"ל: "והמעלה הרביעית היא מעלת "ההפקדה", ופירושה שיפקיד האדם את עניינו או אחד מהם בידי ה' ויערטל עצמו מכל צפיה ותשוקה עד שאחת היא אם ישיג דבר שהוא משתוקק אליו, או אם ישיג את ההיפך ממנו, ונמצא מסתפק במה שגוזר ועושה ה' יתעלה, וזאת המעלה אם אפשר למנותה עם מעלות הבטחון הרי היא העליונה שבכולן, ואם אין למנותה ביניהן הרי היא עליונה על כולן" עכ"ל.

וכתב למנות מדרגה זו אף למעלה ממדת הבטחון, כי אינו בוטח בה' שיעשה לו את חפצו. אלא מבטל את כל רצונו העצמי, על כן מדרגתו גבוהה מאד כי חפץ רק שיעשה עמו ה' כרצונו.

וכענין זה המעשה שהביא ב"שומר אמונים": "ופעם אחת שאלו את ר' זושא זי"ע איך אפשר להבין זאת בהכנה בשכל שיכרך האדם על הרעה בשמחה כמו שמכרך על הטובה, והשיב כי אינו יכול לתרץ על זה, כי הוא אינו יודע מה הוא רע, כי מעולם לא היה לו רג טוב, וידוע שרוב ימיו היה עני מדוכא ומעונה בתכלית ונסיונות בלי שיעור". עכ"ל.

33 ה. לרצות רק את אשר ירצה בו ה'

על מדרגה זו כתב ב"חובת הלבבות" (פרק ז') וז"ל: "וכאשר שכלו מוסיף להתבגר והוא משיג יותר את רחמי הבורא על בראויו, הוא מרצה מכל מה שהאלקים נזר עליו בלבו ובפיו, בפנימיותו ובחיצוניותו, ושמח בכל מה שהאלקים עושה עמו כמות ובחיים, בעוני ובעושר כבריאות ובחול".

ובכל זאת, יתכן כי מאמין שכך הטוב ביותר עבורו, אך אם היתה לו

אפשרות אחרת להצלה אפשר שהיה רוצה בה כדי לשנות את מצבו, על כך ממשיך "חובת הלבבות":

והוא לא משתוקק למה שהאלקים לא בחר עבורו והוא רוצה רק את מה שהאלקים רצה עבורו, והוא מוסר את עצמו להנהגת האלקים, והוא מקבל את דינו באהבה על נפשו ועל גופו". ואין הוא מעדיף אמצעי על חברו מתוך מחשבה שאמצעי זה הוא יותר טוב * ויותר יעיל מאשר חברו, והוא לא בוחר לעצמו רק את מצבו הנוכחי שהוא נמצא בו, כמו שאמר בעל בטחון אחר: "מעולם לא קרה שהשכמתי בבוקר במצב מסויים והשתוקקתי להמצא במצב אחר".

שפתי חיים / יראה

34 תקמ

יראה - המכיר שאינו רשות לעצמו

מ"ר הגרא"א דסלר זצ"ל הביא את התרגום על הפסוק "ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלוקים אני" (בראשית נ"ט) ובתרגום: "ארי דחלא דה' אנא" יוסף השיבם שהוא ירא שמים, ולכאורה מה קשר התחת אלוקים אני? וביאר: מכאן המכיר שאינו רשות לעצמו היינו יראה, וזה מה שאמר להם יוסף כיון שיש לו יראת שמים שהיא התבטלות גמורה לשמים, ממילא אין מקום אצלו כלל להתנשא כלל להתנשא עליהם ולהענישם, כי המתנשא מראה לכל שיש לו חסרון ביראה.

הורסת כל חלקה טובה, שכאשר אין יראת שמים, כל החשבונות ההגיוניים אין להם בסיס ושורש.

ולכן הוצרך יוסף להקדים את סיבת היראת שמים לטיעון השכלי, משום שרק מכח היראת שמים כל הטיעונים עומדים.

ב. לפי זה מובן מדרש חז"ל (רבה ויחי צ"ח, ג'): "בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם, קרא לשנים עשר בניו, אמר להם, שמעו אל ישראל שבשמים אביכם, שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, אמרו לו שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה, כך אין בלבנו מחלוקת, אלא ה' אלקינו ה' אחד", ע"כ.

והביאור בזה הוא, שרק כאשר יש יראת שמים, אז כל החשבונות עומדים, * אך אם יש טענות על ה', אז כל החשבון שהתגלה כעת לבני יעקב, שהגלות היא סיבה לגאולה, לא יעמוד, שרק כשיש יראת ה', אז התבטלות זאת לרצון הבורא תביא את השלמות.

39

ד. ולפי האמור אפשר לתרץ את שאלתו באופן אחר, שבברכת אפרים ומנשה טמון היסוד הנזכר לעיל, שהרי יעקב אבינו שיכל את ידיו, והניח יד ימינו על ראש אפרים הצעיר, ואת שמאלו על ראש מנשה, למרות שמנשה הוא הבכור, וליוסף אביהם היה זה מאוד קשה, עד כדי כך שניסה להסיר את ידי יעקב מעל ראש אפרים כדי שיהיו על ראש מנשה, ובכל זאת כשיעקב בירך באופן זה מנשה לא הגיב, ולא חרה אפו, ולכן הברכה היא דוקא: "שימך אלקים כאפרים ומנשה", שאם יש את המעלה שהבכור מוכן לותר, מתוך יראת שמים שבלבו, אז יש שורש ובסיס. להשראת הברכה, ויש אפשרות להגיע למצב של שלמות, שרק כאשר יש יראת שמים והתבטלות לרצון ה', אז יש בסיס לכל הברכות.

31 תנו

פרשת ויחי * עמק הפרשה

יראה - המכיר שאינו רשות לעצמו

בספר שפתי חיים (מידות ועבודת ה' ח"ב) הביא מהגרא"א דסלר זצ"ל שביאר את התרגום על הפסוק "ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלוקים אני" (בראשית נ"ט) ובתרגום: "ארי דחלא דה' אנא" יוסף השיבם שהוא ירא שמים.

ולכאורה יש להבין מה קשר התרגום לדברי יוסף "התחת אלוקים אני"?

וביאר, מכאן המכיר שאינו רשות לעצמו היינו יראה, וזה מה שאמר להם יוסף כיון שיש לו יראת שמים שהיא התבטלות גמורה לשמים, ממילא אין מקום אצלו כלל להתנשא עליהם ולהענישם, כי המתנשא מראה לכל שיש לו חסרון ביראה.

אכן התבטלות מוחלטת זו של יוסף הגדירה מהי מלכות!

ויסוד נוסף בקיום דין של "אנכי ה' אלקיך". שכן, בדיקה, אף שאינה עמוקה במיוחד, תעלה בפנינו אמת מרה מאד. בעצם, "משאיר" הוא האדם לעצמו, את ה"זכות", להיות "אדון" לעצמו...

אלו ה"מניחים" לו, להקב"ה, להיות "משגיחם", "עוזרם", "מכוונם" ו"מסייעם", משאירים בידי עצמם כמה וכמה ענינים, שאין הם "סומכים" אלא על "עצמם"...

טלו, דרך משל, את עניני הפרנסה. ודאי כי הכל משמים. ה' נתן וה' לקח, ואף מבורך הוא מעתה ועד עולם. אבל תחושת הבעל-הביתיות, אינה פוסחת על "תכנוניו", "יוזמותיו", "חכמותיו" וביצועיו. את כל אלו הוא משאיר לעצמו. אינו סומך, אינו מתעצל...

כן. כשהוא "בעל טענה", כשהוא כועס, הוא "מוסר" את כל דינו לשמים... כאן הוא, כביכול, אינו משאיר מאומה לעצמו... יש לו ברירה?!

אבל כשהוא צריך "להצליח", "לקנות שם", להרויח ממנו, "להצטנע"... וכדו', בכל אלו, הוא אינו עצלן...

— הקיום דין של "אנכי", אינו שלם, אם אך נשארת ולו פינה אחת פגויה מכך... ה"אנכי" מתקיים, רק כאשר הוא תופס את הכל, הכל... כולל "חכמותיו", "תכנוניו", "מאוויו", "הצלחותיו", פרנסותיו וכבודו. ה"אנכי"

אינו מתקיים אלא כשהוא עצמו אינו תופס שום מקום. כשכולו, על הכל שבו קיים רק ב"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתך מארץ מצרים".... כשאין בו שום אלקים אחרים... רק הקב"ה, בכל מכל כל...

וכך היה אצל יוסף. שהרי אימרה זאת של "התחת אלקים אני", באו בשעתה כדי להוכיח ולהרגיע את האחים הזוחלים ורועדים מפניו, שמא יבולו להם ממנו, שמא יחזיר להם כגמולם (בראשית נ, טריז).

* והוא... מרגיעם, מעודדם, ומוכיח להם כי פשוט אין שום אפשרות שי תשלום רע, כי פשוט אינו בעל דבר על כך, כי פשוט הכל מכוון משמים, לו רק כמוביל לטובה, אלא שהרע עצמו, טוב הוא, שכן הנה אתם, האחים חשבתם לרעה, והקב"ה חשבה לטובה (שם, כ). קרי, אותה מחשבה, טובו היא... והלא אתם עצמכם, עיניכם הרואות, כי אף אתם, אינכם מסוגלני לעשות רע... ואם כן, איך תעלה שטות כזו על דעתי. נניח כי ארצה לגמול לכם רע, הלא פשוט אין הדבר בידי, כי אף אם אעשה את הרע הזה, הקב"ו יחשבה לטובה, ולמה תחששו...

— זוהי אמנם הכנה מושלמת ב"אנכי". זהו הקיום דין. וקיום דין כזה במדה כזאת ובשלמות כזאת, קיים אצל יוסף, ונדיר מאד אצל זולתו...

קיים זה מה שכתוב בזה

כדי להגיע לשלימות ותכלית היראה צריך להקלמת היראה, וזאת ע"י תירגול של עשיית מעשים מתוך התבטלות, היא מגדילה את רגש ההתבטלות, ומגבירה את הירש, וכן ע"י השאיפה והרצון לדעת את כל התורה כולה כדי לדעת את כל פרטי רצונותיו של הקב"ה, ולבטל אח דעתו ואופן הבנתו ותפיסתו לזיעת התורה, וכן בלמעשה בשמדקנך בכל פרטי הפרטים של המצוות - צומחת מזה התבטלות והזדהות גמורה עם רצון ה'.

* למה"ד: תרגילי סדר - תרגול מעשי של ביטול רצון הפרט מביאים לידי משמעת, שאפילו במצב סכנה יעשה רק את המוטל עליו ולא ישמע לרצונו הפרטי - אפילו במצב של מסירות נפש. התבטלות רצון העצמי צריכה הרבה אימונים ואפילו בדברים קטנים, כדברי חז"ל שאין העיקר תוצאת הנצחון על היצירה, אלא עצם הנצחון!

כך גם בענין קבלת עול מלכות שמים המביאה ליראת שמים אינה מתחילה בקריאת שמע, היא מתחילה מיד בקומו של האדם ממיטתו ומקבל עליו את עבודת הבורא בזה מכניס את עצמו לעבודת היראה.

תקל ברכת ויחי מרדכי

איזה עומק בתוך עומק, ממש להתפעל:

לכאורה מי אינו מקיים את "אנכי ה' אלקיך" (שמות כ, ב)? וכי מה פשוט יותר מלקיים אמת ברורה זו? כלום אין זה המינימום הנדרש מכל אשר בשם מאמין יקרא?

באים חז"ל ומספרים, כי במדבר, הוצב דגם לקיום מצוה זו. שני ארונות ניצבו, זה ליד זה. באחד תורת אלקים חיים, כשבראש עשרת הדברות, קיימת הדברה של "אנכי ה' אלקיך", ובשני, עצמות אדם. ללמדך, כי אדם זה, הוא שקיים את אמונת "אנכי". ולהודיעך, כי כך, ולא אחרת, הוא קיומה של אותה דברה. והיכן הוא ישומה של מצוות אמונה זאת, - "ויאמר להם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני".

נבין זאת כך. האחים שבטי יז, עומדים מתחטאים לפני יוסף. הנידוי נורא ובוטח: פשע, חטאת, רעה (בראשית נ, יז). אין בפיהם שום הצטדקות, אבל ניכרת בכל ישותם, יראה רעד ופחד, מי יודע, שמא "השב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותך" (שם, טו).

קשה להעלות על הדמיון את הטראגיות שבמעמד. שבטי יז, נופלים על פניהם למרגלותיו של אחיהם יוסף, ובפיהם הצעה, אולי יהיו כל אחד עשר אחיו, לעבדים לאחיהם...

ואילו יוסף, תוך כדי בניה, מנסה לשכנעם, "אל תיראו". אמנם המעשה שעשיתם, חטא ופשע הוא, ובכל זאת אין סיבה למורא ופחד. וכל כך למה?

— "כי התחת אלקים אני".

— וכי ישנה מציאות כל שהיא, פרט למציאותו יתברך?

— התתכן מזימה כל שהיא, של בשר ודם, שתצליח, ללא שיהא זה רצון

של הבורא?

— כלום קיימת איזו שהיא סיבה לפחד, פרט למורא שמים?

אחרי שביטלו אנשי כנסת הגדולה את פיתוי יצה"ר של ע"ז באופנים הנ"ל, פהר לו היצר נוסח אחר. התפתחה "חכמת יו"ן" הפילוסופיה, עד שהפכה לעבודה זרה. נתנו אימון כה גדול בהיקשים שכליים, הכל נבנה על השכל האנושי, עד כדי

45 How can a person gain this peace of mind? The way, said Rav Yeruchem, is to be aware of your ultimate goals in life. When you are aware of what life is really about and keep your focus on this, you are constantly in one situation: traveling towards your goal. When you internalize this awareness you will never be overly disturbed or broken. The reason people are broken is because they live in different life situations and feel much stress because of the changes. When a person experiences one stressful situation after the other, they add up and become overwhelming. But the person who views all life situations as means to reach his ultimate goals experiences less stress and will be able to cope with difficulties.

✓ Soldiers are trained to be prepared for battle. A prerequisite for this is for them to have peace of mind even though all around them is chaos and their lives are in danger. The training exercises for this, said Rav Yeruchem, do not include having all their physical needs met. They are not given the most comfortable quarters nor the best

foods. Just the opposite. The main exercises are for them to be able to cope with situations when all the comforts of home are missing. They are taught not to allow even the most difficult circumstances to disturb them. There is only one goal in all their training: to fight like a hero for the homeland and to defeat the enemy. With a lack of all comforts, they become conditioned to having the necessary peace of mind even though the situation is very difficult.

There is a mistake that so many people in the world make, said Rav Yeruchem. They seek peace of mind by trying to obtain physical peace. But this is exactly what creates so much stress and tension in people's lives. There are many people who get married and on their wedding day if even one small detail goes wrong this upsets them greatly. They become so agitated that they do not know which world they are in. There is a common expression people use. After someone is married they say he enters "a new life." This way of looking at things is only because they consider every new situation as a change in their life itself. They therefore consider being single and being married as different lives. But that is not the reality. There is only one real life situation and that is the journey towards one's ultimate purpose in life. Fortunate is the person who sees before him only the main goal. When a person reaches this level no occurrence will be able to shake him. He is directed towards his singular goal. One will always find him in a state of tranquility. (Daas Torah: Braishis, pp.279-82)

אם נחשוב: הרי אנו נמצאים בסוף הגלות. כל האידיאלים פשוט את הרגל. הקומוניזם התפורר, הציונות נתגלתה כשדופת קדים, הדמוקרטי נתגלתה כהפקרות ומתיירות, האגואיזם הפך לאידיאל הגדול ביותר של האנושות. איך יתכן שנגיע להכרת האמת כשה"אנוכיות" ממלאת כל הווייתנו?

44 הרב דסלר זצ"ל כותב (ד"ר, עמ' 32) שלאדם יש חמשה חושים, אשר בעזרתם משגיח הוא את מה שחוצץ ממנו. הוא רואה, שומע, טועם, מריח וממשש - וע"י כך קולט הוא דברים שהם מחוצה לו. יש באדם כח שכלי, אשר בעזרתו חושב האדם על דברים מסוימים. אחת ההבחנות, הפנימיות ביותר שבתוכו, היא הבחנת ה"אנוכי" שלנו. ה"אנוכי" מרגיש את מציאותו כיחידה בפני עצמה, נפרדת מכל הוי"אחרת. זו הרגשה פנימית עמוקה אצל כל אדם, ומחמת הרגשה זו חושב הוא - בהכרה או בתת הכרה - שהוא קודם לכל אחר. הרגשה זו מאפילה גם על הבורא ית', מפני שקשה לו להתבטל כלפיו, שזהו, לכאורה, ביטול ה"אנוכי". הדחפים הבאים מן ה"אנוכי" הם מהחוקים ביותר בכחות התת-הכרתיים, והם עולים על כל אהבות אחרות. "אדם קרוב אצל עצמו", יותר מכל הקרבות בעולם. הוא אוהב את בני ביתו, יש לו חברים שהוא אוהב אותם אהבת נפש - אך הכל הוא כהציוניות הלב. בתת-הכרה עדיין קודמת אהבת עצמו.

מהו פיתוי היצ"ר בדורנו? הרב דסלר זצ"ל אומר (מכתב מלאיח"ח, עמ' 176). שהיצ"ר מסית לעזוב רוחניות ולהדבק בעוה"ז בכל נימי נפשנו. ממילא המלחמה שלנו היא, להדבק בה' ית' ולהדבק בתורה ועבודת ה' בכל הלב. מאז שהרב דסלר זצ"ל אמר את דבריו עברו כארבעים שנה. בארבעים שנה אלה היתה התדרדרות איומה בעזיבת רוחניות והדבקות בעוה"ז, עד כדי כך שפנים חדשות באו לכאן.

כיום משתוללת עבודה זרה, בכל כדור הארץ, ע"ז המקיפה אנשים, נשים וטף, וחורה הדירה עמוקה גם בתוך מחננו. נראה שהע"ז היא "אנוכיות", אגואיזם. תמיד רצו בני אדם להנות, תמיד הלכו אחרי התאוות. תמיד ה' האדם מלא "נגיעות" אבל מעולם לא היתה ה"אנוכיות" עבודה זרה!! עבודה זרה פירושה, שאני עושה זאת, מפני שאני סבור שזו היא הדרך הישרה וכך צריך לעשות לא בגלל שאני מתאוה ואני נמשך אחר תאוותי, אלא מפני שביתתי לי השקפת עולם האומרת שכך צריך להיות!

40 כאשר אנו מתווכחים עם משהו, בלימוד או במילי דעלמא - כמעט איננו מסוגלים לשמוע את השני, בשעת ויכוח אנו חושבים מה נוכל לענות. ר' ישראל זת"ע מתאר איך צריך להראות ויכוח בענין שכלי (יגורו שאל"ה סי' ל הגנה לטענה 3 עמ' קט), "וכל אשר יוסיף להתווכח עם זולתו בדבר שכלי כן גם השמירה רבה למאד, להתרחק מהתפעלות, העלולה לבא מכח אהבת הניצוח, לככות אור השכל". ומיה הרא"י שהשכל אינו מושפע מהתפעלות של אהבת הניצוח? "בהיות אן האדם קשבת לקול דברי הרא"י, להחזיק דברי מנגדו, אף אם לא תהי' מוכרחת בשקטת הנפש, בלי התפעלות מאומה - אות היא כי השכל לבדו ילך מהלכו". האחד מקשים בהקשבה רבה לדברי חבירו ולראיותיו, אף אם אינן מוכרחות, במנוחת הנפש בלי התפעלות - מאידך, עומד הוא על שלו למען האמת, בלי כל ויתורים.

41 פוגשים לפעמים אדם מלא חסרונות, אעפ"כ הוא מלא גאווה ואנו עומדים ומשתוממים איך יתכן כדבר הזה? אומר ר' ישראל זת"ע (עמ' קט) "אין להתפלא על המתגאה על בני גילו, עם גודל חסרונותיו וקטנות ערכו, איך נהיתה - כי מאהבת האדם שבתו - היא היא התפעלותו להגביר כח שבתו, לזהות כח חסרונותיו ולככותם כליל מהרגש נפשו. גם תאות היתרון על זולתו מקרב אל גפשו, התפעלותו, את חסרון חבירו ונגבר כחו להדעיך כח הרגש מעלת חבירו - וממילא הרגש בנפשו - רק שבת עצמו וחסרון זולתו. ובוה הגאווה מילאה את כל בתי גפשו בלי הרגש". ברעע שה"אנוכיות" היא שיטה - מלא האדם התפעלות ממעלותיו ומגדילם עד לשמים - דבר האוה"ם לגמרי ההרגש מהחסרונות.

42 אדם גדול המשיל אנוכיותו של האדם, לאחד שנמצא בחדר, העשוי כולו ראי. הרצפה, הקירות והתיקרה - הכל ראי. כל מקום שהוא מפנה אליו מבטן - ראה הוא רק את עצמו... ברעע שיוצא מהחדר רואה הוא דברים חרץ ממנו. רואה שמים ורואה בני אדם ורואה עולם. אדם השקוע ב"אנוכיות" - אינו רואה לא בני אדם ולא את הבורא ית'. יתכן שהוא לומד ומקיים מצוות, אך הכל נעשה במבט "אנוכי".

42 בתקופתנו נהיתה מחשבה זו בקרה מלאה, במודעות שלמה, בגישה שזו הדרך הישרה! למה הסכמנו לבנות את חיינו, באופן שתפלה נדחקת לקרן זווית? אין זה נובע מעצלות אלא מ"אנוכיות". תפלה היא הכנעה לפני הבורא ית' - דבר המחייב יציאה מאנוכיות. זהו עומק הסיבה מדוע כ"כ קשה לנו להתפלל. איננו מוכנים להכנע. ככל שה"אנוכיות" גדלה כך מתרחקים מתפלה.

כיום קבלה מצות יחוד ה' היבט חדש. כאשר אנו אומרים "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" אנו חייבים להמליך את הבורא על השמים והארץ ודי רוחות השמים. אך ר' ישראל זת"ע מעורר: אדם יכול להמליך את הבורא על כל העולם, אך אינו ממליך אותו על עצמו... וכאן היא מצות היחוד של דורנו: להבחין עד כמה טבענו בכוח של האנוכיות, שלא עוברת דקה שאדם אינו חושב על עצמו. להבחין שאנוכיות זו היא ממש עבודה זרה ואדם אינו יכול לעבוד שתי רשויות. אם רצונו בעבודת ה' עליו לשרש מקלבו אותה עבודה זרה של

43 אנו מוצאים, שאחרי מות יעקב אבינו, פחדו אחי יוסף, שיוסף ינקום בהם על כל הרעה שגמלו אתו ובקשו ממנו שיסלח להם. ענה להם יוסף (בראשית 50: 17) "אל תינאו, כי התחת אלקים אני?" ותרגם אונקלוס "ארי דחלא דה' אנא". כתוב בתרגום זה דבר נורא: מי שאינו ירא אלקים חושב שהוא במקום ה'! הוא רואה רק את עצמו!